

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ UZUN TEZ ÇALIŞMASI

“CEHALETİN DÜŞMANI BİR AYDIN”

Rehber Öğretmen : Betül BUZLUK

Öğrencinin Adı : Simge Işıl

Öğrencinin Soyadı : TABAK

Öğrencinin Numarası : D001129-0013

Tezin Sözcük Sayısı : 3829

Araştırma Sorusu: Fakir Baykurt'un “Onuncu Köy” adlı yapıtında, odak figür Öğretmen'in halkın yaşam algısı üzerine etkileri nasıl değerlendirilmiştir?

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	3
2. KÖY UZAMLARINDA HALKIN YAŞAM BİÇİMİ VE ALGISI.....	5
2.1 TOPLUMUN GENEL YAPISI.....	5
2.2 SÖMÜRÜ DÜZENİNİN TEMSİLCİLERİ.....	9
2.3 HALKIN DİRENİŞİ.....	16
3. ÖĞRETMEN'İN İDEOLOJİSİ VE MİSYONU.....	17
4. SONUÇ.....	19
5. KAYNAKÇA	21

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Diploma Program A1 dersi kapsamında uzun tez olarak yapılan bu çalışmada, Fakir Baykurt'un "Onuncu Köy" adı yapıtında odak figür Öğretmen'in halkın yaşam algısı üzerine etkileri, 1940 yılında açılan Köy Enstitülerine ve bu kurumların toplumsal düzeni değiştirme amaçlarına rağmen varlığını koruyan feodal toplum düzeni ele alınarak incelenmiştir. Bu tez, dönemin Anadolu halkının haksızlıklara ve sömürüye karşı mücadelesinde Köy Enstitülerinde yetişen ve o dönemin aydın sınıfını oluşturan ki bunlar öğretmenlerdir geleneksel yapıya sıkı sıkı bağlı ve değişimi reddeden toplum üzerindeki rollerini belirleme ve değerlendirme amacı taşımaktadır. Bu amaca ulaşırken öncelikle köy halkının yaşam biçimi ve algısı incelenmiş erkek egemen toplum yapısının bir örneği olarak gücü elinde tutan erkeklerin gerek kendi içlerindeki gerekse de toplumla çatışmalarına değinilmiştir. Odak figür Öğretmen'in bir erkek olmasına karşın bu çatışmada genel yargının karşısında olması sömürü düzeninde halkı eğitim bilinciyle yönlendirmesi ve onları direnişe yöneltmesi eğitimin var olan geleneksel yapıyı değiştirecek kadar etkin olabileceğinin göstergesidir. Bu düşüncelerin bağlamında değerlendirilen "Öğretmen'in İdeolojisi ve Misyonu" kısmında ise Öğretmen'in toplumda yaratmaya çalıştığı değişim ve yerleştirmeye çalıştığı adalet algısı üzerinde durulmuş, odak figür Öğretmen'in daha sonradan seçtiği demircilik mesleğiyle emek ve ürün ilişkisi bu iki meslek algısıyla özdeşleştirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda sınıflı toplum yapısının bir sonucu olarak oluşan adaletsiz düzenin, bunun bir nedeni olabilecek cehaletin yarattığı bilinçsizliğin ancak aydın olarak değerlendirilebilecek eğitilmiş, duyarlı ve lider rolü üstlenmiş bireylerin halkın içine girerek onların kabullendiği geleneksel yaşam algısını yıkmalarıyla olabileceği kanısına varılmıştır.

(Sözcük sayısı: 230)

1. GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan Atatürk ilke ve devrimleriyle, hukuk, eğitim, ekonomi gibi alanlarda ülke düzeninde değişikliğe giderek toplumu uygarlaştırmak, Osmanlıdan kalan bağınaz düşünce yapısını kırmak ve toplumu ileri taşımak amaçlanmıştır. Eğitimsiz bir toplumun asla uygar bir toplum olamayacağı düşüncesiyle, 1940 yılında Köy Enstitüleri kurulmuş, okur yazar oranı çok düşük olan köy halkını eğitecek köy öğretmenleri yetiştirmek hedeflenmiştir. Ancak birkaç yıl sonra devlet politikasının değişmesi, halkın başkaldırısının ve ideolojik yaklaşımların hükümet tarafından istenmemesi, Köy Enstitülerinin kapatılmasına neden olmuştur.

Anadolu'da yıllardır süregelen, kemikleşmiş feodal yapı, köy ağalarının köy halkı üzerindeki ekonomik ve dini baskıları üzerine kuruludur. Köylünün emek harcayıp çalışarak ektiği toprak ürünlerinin çoğuna el koymaları, kendilerinin refah içinde yaşarken köylünün zor koşullar altında yaşamasına neden olmuştur. Köylü geçinebilmek için çoğu zaman bu ağalardan borç istemek zorunda kalmış, ağalar ise bunu ve dini kullanarak, başkaldırmayan, cahil, geçim derdindeki köylüye söz geçirmeyi ve onları korkutmayı başarmıştır. Ağaların bu tutumu karşısında ezen ve ezilenden oluşan sınıflı bir toplum yapısı kendini göstermiştir.

Köy Enstitülerinin açılmasıyla halkın eğitimini ve farkındalık düzeyini yükseltmeyi amaçlayan ve her zaman onların yanında olan, eğitim seviyesi yüksek öğretmenler yetişmeye başlamıştır. Bu öğretmenler sayesinde halk kendi hakkını aramayı öğrenmiş, ağaların mutlak otoritesine ve baskısına karşı direnişe geçmişlerdir. Ancak köy ağalarının güçlerini koruma isteği ve hükümetin Batılı emperyalist güçlerle yakınlaşmaya yönelik politikası gibi etkenler Köy Enstitüleri'nin kapatılmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim bu güçlerin Köy Enstitülerini

komünist bir uygulama olarak görmesi ve bu tarz uygulamaların devam etmesi koşulunda Türkiye'nin Batı'nın yanında yer alamayacağını belirtmesi Köy Enstitülerinin kapatılmasına neden olmuştur.

Değişen ve halkın devlete olan güven algısını da yer yer sarsan bu yeni politika, devletin dayatmacı yaklaşımı ve ekonomik olarak yoksullaşma düzeyine gelen halkın sıkıntıları, bir de sözü edilen -özellikle Anadolu halkı için- feodal yapıda pasifize edilen ve sınıfsal ayrıma maruz kalan kesimin gerçekliği günün edebiyatçıları ve aydınları tarafından sıkça işlenen temalar olmuştur.

Fakir Baykurt da bu gerçekliği yapıtlarına taşıyarak, toplumcu gerçekçi köy romanlarıyla Türk Edebiyatı'nda yer edinmiş yazarlardandır. Romanlarında; baskıcı, sömürücü yönetimin karşısında kanaatkâr kalan, farkındalık düzeyi düşük, eğitimsiz, yoksul Anadolu halkını konu edinirken halkın aydınlatılmasında ve içinde bulunduğu adaletsiz, feodal sisteme karşı mücadele vermesinde önemli rolü olan köy öğretmenlerine sıkça yer vermesi, kendisinin de Köy Enstitüsünde yetişmiş bir öğretmen olmasından kaynaklanmaktadır. Kendi yaşamındaki görev bilinci, kendini duyarlı, uygar bir kuşak yetiştirmeye adanması ve bu süreçte karşılaştığı zorluklar karşısındaki kararlı tutumu, Onuncu Köy adlı yapıtındaki odak figür Öğretmen'i biçimlendirmesinde etkili olmuştur.

Yapıtta kendini öğretmeye, bilinçli nesiller yetiştirmeye adanmış, Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmenin, gittiği köylerde, toplumsal bozuklukların yarattığı engeller karşısında direnmesi ve halkı aydınlatarak onları da direnişe sürüklemesi konu edilmektedir. "Öğretmen" olarak

bahsedilen, yapıtta adı geçmeyen odak figür, Burdur'un Damalı Köyü'nde öğretmenlik yaparken, Duranâ adlı köy ağasıyla kızını okula göndermemesi ve hakkı olmayan toprakları sürmesi yüzünden çatışır, başka bir köye sürülür ancak köye devlet zoruyla gitmek yerine istifa edip Ortaköy'de demirci olmaya karar verir ve burada da Damalı'dakine benzer ekonomik problemler olduğunu, halkın "Beyler" tarafından sömürüldüğünü görür. Halk, Öğretmen sayesinde direnişe geçer fakat Jandarma Komutanı düzeni bozduğu ve başına iş geleceği gerekçesiyle Öğretmen'e köyden gitmesini söyler. Öğretmen'in en son geldiği köy olan Yaşarköy'de ise Öğretmen halkı üstlerindeki dini baskı karşısında harekete geçirir.

Yapıtın adının "Onuncu Köy" olması "Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar." atasözüne bir gönderme olarak yorumlanabilir. Öğretmen'in her zaman halkın yanında olması, doğruyu savunması ve yönetime başkaldırması nedeniyle bulunduğu köylerden sürülmesi sonucunda en son geldiği köydeki halkı çektikleri ıstıraptan kurtarması; halkın sorgulamadan, düşünmeden boyun eğdikleri din adamlarına başkaldırmalarını sağlaması amacına ulaştığını göstermektedir. Atasözünde de belirtildiği gibi doğruyu savunduğu için birçok köyden kovulmuş ama pes etmemiş, hedeflerini gerçekleştirme şansını Onuncu Köy'de bulmuştur.

2. KÖY UZAMLARINDA HALKIN YAŞAM BİÇİMİ VE ALGISI

2.1 Toplumun Genel Yapısı

Onuncu Köy adlı yapıt, Damalı, Ortaköy ve Yaşarköy adlarında üç farklı köy uzamında geçmektedir. Öğretmen'in bu köylerde tanıdığı insanlar, karşılaştığı sorunlar aynı olmasa da köylerdeki toplum düzeni, halkın yaşam biçimi, algısı ve zorluklar karşısındaki tutumu hepsinde

benzerlik göstermektedir. Dönem halkının özellikleri, yaşam biçimi ve bakış açısı yapıttaki ana figür Öğretmen ve yan figürler üzerinden yapıta yansıtılmıştır.

Yapıttaki üç köyde de geçim derdi içinde olan yoksul bir halk dikkat çekmektedir. Duranâ ve Beyler gibi insanlar halkın emeğine el koyarken, yönetimin ve ağaların baskısından çekinen halk, elindekiyle yetinmeye çalışmaktadır. Damalı'daki çocuklar sadece bir dersliği tamamlanmış, kapısı, penceresi olmayan, bakımsız bir okula gitmektedir. Çocukların yoksullukları, ne kadar zor şartlarda okula gittikleri, yapıta betimleme yoluyla şu şekilde yansıtılmıştır:

“Üst başları darmadağınık. Çoğunda yaka bir yanda paça bir yanda. Altlarında birer çağşır, üstlerinde birer mintan... Önlükleri, ceketleri, yakaları, tokaları yok. Çoğu çarıklı, çoğu yalın. Kiminin saçı sıfıra tutulmuş, kiminin makasla kırılmış. Kızlar ev kılığıyla geliyorlar. Burdur dokumasından birer zıbın, birer don; bellerinde birer kuşak. Bazılarında tahta nalın var.” (Baykurt, 30)

Dönemin kırsal kesiminde önemli bir toplumsal aksaklık olarak değerlendirilebilecek olan kadın erkek eşitsizliği ve yine Türk toplum yapısının genel niteliklerinden biri olan erkek egemen toplumsal düzen, yapıtta ağırlıklı olarak Duranâ figürü üzerinden anlatılmıştır. Hem Asiye'nin hem İhtiyar'ın Duranâ'nın eşi olması, Medeni Kanun'un ilanına rağmen çok eşli evliliklerin devam ettiğini, kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu toplumsal düzenin köy uzamında oturmadığını, erkeklerin kadınlardan daha özgür oldukları bir toplumun boy gösterdiğini kanıtlamaktadır. Duranâ'nın onları ne kadar ezdiğine aldırmaaksızın, bütün denilenleri yapmaları, kadınların erkekler karşısında pasif bir tutum sergilemeye alıştıklarını ve artık bu durumu yadsımaz hâle geldiklerini göstermektedir.

“Karılar çok konuşmazdı. Deneni yapmaya giriştiler.” (Baykurt, 11)

Duranâ'nın yanı sıra Muhtar ve Eğitimci figürleri kadınların toplumda erkekler karşısında ne kadar ezildiğini göstermek için kullanılmıştır. Muhtar'ın Öğretmen'e evlenmesinin iyi olacağını anlatırken *“Soban yanar. Odan süprülür. Vardın mı, sıcak, temiz! Dersten çıkar sedire uzanırsın. İyi bir kız ister sana.” (Baykurt, 63)* demesi, toplumda evli kadınların birer hizmetçi olarak görüldüğünü vurgulamaktadır. Buradan erkeklerin aşk evliliğinden çok, onlara hizmet edecek, erkekler çalışırken ev işlerini yaparak onları rahat ettirecek birini bulabilecekleri evlilikler yaptıkları anlaşılmaktadır. Eğitimci gibi, görevi Öğretmen'e yardım ederek yeni nesilleri yaşama hazırlamak, onlara örnek olmak olan birinin dahi eşine *“ ‘Sen sus!’ dedi Eğitimci. ‘Sen çocuklarını yatır! Bulaşıklarını yıka; git yakınımından! Sen yakınıma geldin mi, kafam karışıyor! Arlaş yanımdan...’” (Baykurt, 67)* diyerek emir vermesi, toplumda erkeğin kadın üstünde ne kadar baskın olduğunu, eğitilmiş olarak görülen insanların bile kadın erkek eşitliğini içselleştirmediklerini göstermektedir.

Toplumda akıllara kazınmış olan *“Erkek çalışıp eve ekmek getirir, kadın kocasına bakar.”* düşüncesinin aşılmasının temel nedeni kız çocuklarının okutulmamasıdır ya da *“Kız çocukları neden okutulmuyor?”* sorusunun yanıtı erkeğin ailede koşulsuz ve tartışmasız bir *“güç odağı”* olarak kabul edilmesidir ki bu da bir kısır döngünün oluşumuna neden olmaktadır. Bu zihniyetle yetiştirilen eğitimsiz kız çocukları cahil kalıp evlendiğinde eşi tarafından bir köle muamelesi görmekte ama bunu olağan karşılayıp sessiz kalmakta, böylece de cahil ve gelişemeyen bir toplumun ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır.

Evlilik olgusunun yanı sıra eğitim alanında da kız çocuklarının erkek çocuklardan daha kısıtlı haklara sahip olmaları Duranâ'nın kızı olan Asiye figürü üzerinden anlatılmaktadır. Kendisinden iki yaş küçük olan kardeşi İbrahim'in ikinci sınıfta okurken Asiye'nin okula gitmiyor olması, kız çocuklarının okutulmasına karşı olan toplum zihniyetini göstermektedir. Duranâ, toplumda bu adaletsiz, geri kalmış düşünceye sahip olan insanları temsil etmektedir. Asiye'yi erkek çocukların arasında okula göndermek yerine küçük yaşta nişanlamak istemektedir. Kendi çıkarlarını kızının geleceğinden üstün görmekte, eğitim almasını anlamsız bulmaktadır.

“ ‘Gözlerini açıp alsalardı!...' dedi Duranâ. ‘Götürüp elimle mi teslim edeyim? Mahkemeye verip yaşını büyütselerdi!... Hem nesine gerek kız evladının okumak?’ ”

(Baykurt, 10)

Halkın cehaleti, eğitim algılarının ne kadar sığ olduğundan ve geleneklerine bağlılıklarından anlaşılmaktadır. Duranâ'nın eşi Gök Sultan, Öğretmen'in öğrencilerini Tarım-İş dersinde bahçeye götürüp uygulamalı bir şekilde ders anlatmasını kolayca kaçmak olarak algılamaktadır. Onun için eğitim sadece kitaptan bir şeyler ezberlemektir. Teorik ve tekdüze bir eğitim tarzına alışkın olduğu için uygulamalı eğitimi yadırgamaktadır. Yapıtta Gök Sultan'ın bu düşüncesine yer verilmesinin nedeni cahil halkın eğitim algısını vurgulamaktır. Duranâ ise karma eğitime karşıdır ve kaba kuvvetin eğitimde etkin bir yöntem olduğunu düşünmektedir.

“Okuma, kapıyı çeker, okutursun! Eline bir değnek alırsın, tahtayı, tebeşiri kurarsın... Dersin, yaz! Dersin, oku! Kızları oğlanlarla fingirdeştirmezsın! Birbirine baktırmazsın! Bakarlarsa, değneği yapıştırırsın!” **(Baykurt, 146)**

Atatürk'ün çağdaş, yenilikçi, kızların ve erkeklerin dayanışma içinde okuyabildiği bir eğitim sistemi hedeflerinin gelişmemesindeki en önemli etkenlerden biri, toplumda Duranâ gibi, sözü geçen ama geleneksel yöntemlere bağlı kalmış cahil insanlardır.

Fakir Baykurt'un ele aldığı toplumun geneline bakıldığında din ve gelenek-görenek baskısı altında yaşayan bireyler görülmektedir. Yapıtta toplumun dayatmacı tutumu yüzünden özgürce davranamayıp düşüncelerini dile getiremeyen bireylerden biri Altıparmak Ali'dir. Altıparmak Ali'nin Öğretmen'e *"Bu ben, çok akıllı adamımdır, Hocaa! Ama ne fayda! Yerine düşmemişim! Köylük yerde zekâm telef oluyor. Kuvvetin olacak da, makine fen üzerinde çalışıp icat çıkaracaksın... Gönlüme kalsa, ben hiç vaaz dinlemem. Ama duurtmuyor dürzüler! Bir hafta gitmesem, laf dokandırıyorlar: 'Nerdeydin? Karının koynunda uyuya mı kaldın?...' Anayın dinine kaldım alçak! Gelirim gelmem sana ne?"* (Baykurt, 174) diyerek içini dökmesi, hayalleri olan, bilime önem vermesine rağmen toplumdaki dini baskıya yenik düşüp potansiyelini ortaya çıkaramayan bireyleri vurgulamak için kullanılmıştır.

2.2 Sömürü Düzeninin Temsilcileri

Yapıt boyunca toplumdaki dayatmacı bireyler, yöneticiler ve hükümet tarafından sömürülüp ezilen cahil halkın çaresizliği ve çektikleri işlenmiştir. Damalı'da Duranâ, Ortaköy'de "Beyler", Yaşarköy'de ise köyün imamı halkın özgürlüğünü kısıtlayan, onları kendi çıkarları doğrultusunda bir kukla olarak kullanan kesimi temsil etmektedir.

Duranâ zengin, itibarlı, hükümette birçok yandaşı bulunan bir köy ağasıdır. Hükümetle olan yakınlığını ve zenginliğini her türlü sahterkârlıkla kullanarak, saf halkı korkutup sözünün geçmesini sağlayan biridir. Yapıtta yansıtılan toplum düzeni gerçekliğinde halk maddi olarak sıkıştığı zaman ağalara gidip borç almakta, ağalar da karşılığında çaresiz halkı çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Esen Ali adında bir köylünün evlilik parasını çıkarmak için Duranâ'dan borç para istemesi üzerine Duranâ, Ali'ye Öğretmen'i evleneceği yer olan

Yeşilova'da, yöneticilerin duyacağı şekilde kötölemesini emreder. Ali'nin Öğretmen'den memnun olmasına rağmen bu emri sorgusuz bir şekilde kabul etmekle kalmayıp bir de “*Bu iyiliğini ödeyemem, Duranâ! Fayizsiz para! Şu zamanda!...*” (Baykurt, 54) demesi yoksul halkın ağaların otoritesi karşısındaki çaresizliğini ve saflığını vurgulamaktadır.

Anadolu'nun kırsal kesimlerinde feodal düzenden kaynaklı olarak toprak ağası ve köylü arasında toprak yüzünden birçok çatışma süregelmıştır. Yapıtaki Nohut Deresi davası köylüyle Duranâ arasındaki en büyük çatışma olup halkın zengin ağalar tarafından ekonomik açıdan nasıl sömürüldüğünü göstermektedir. Nohut Deresi, halkın kendi toprağı olmasına rağmen Duranâ Nohut Deresi'nin dedesinden ona miras kaldığını iddia etmekte ve toprağı işleyen halkın emeklerine el koymaktadır. Uyarılmasına rağmen geri adım atmadığından dolayı halk, Öğretmen'in de desteğıyle çözümü toprağı bozmakta bulur. Duranâ karşılığında toprağı bozanları mahkemeye verir ancak aleyhinde bir yargıda bulunulmasın diye, tamamen kendi çıkarı için kızı Asiye'yi okula yollar. Sonrasında Öğretmen'e tuzak kurup onu dövdürür ve Yunus Bey'le konuşarak Öğretmen'in Damalı'dan sürülmesine neden olur. Asiye'yi okula yollamanın artık onun için bir fayda sağlamadığını görünce de Asiye'yi okuldan almaya karar verir. Duranâ'nın Öğretmen'e ilkel yollarla zarar vermesi ve onu sürdürtmesinin nedeni, Damalı'da yıllardır süregelen otoritesinin bozulmaya başlaması ve halkın Öğretmen'in yüreklendirmesiyle Duranâ'ya karşı bir tutum sergilemeye geçmesidir. Fakir Baykurt, tüm bunlara yer vererek, Duranâ'nın temsil ettiği köy ağalarının kendi kızlarını bile politik güçleri ve itibarları için kullanabileceklerini, ne kadar acımasız ve tehlikeli bireyler olduklarını vurgulamaktadır. Halkın Duranâ'nın tehditkâr ve zalim tavırlarından bıkmaması, yapıtın birçok yerinde görülen iç monolog anlatım tekniğı kullanılarak Bekçi Ali Gede aracılığıyla anlatılmıştır.

“Köylüyü bön buluyor. Öğretmen’i korkuturum sanıyor. Muhtar’ı boğarım diyor. Ondan sonra kalkıp köy merası sürüyor! Korudan ağaç kesiyor. Öğretmen’in okula yazdığı kızı eve kapatıyor! Bir de, askerlikte o kadar milletin başına çavuş dikmişler bunu!”

(Baykurt, 2)

Duranâ yasal olarak zorunlu olduğunu bilmesine rağmen kızını okula yollamamaktan korkmamaktadır. Suç işleyenlerin bürokratik alandaki boşluklardan faydalanarak ceza almaktan kurtulabilmeleri, işin içinden rüşvetle ve hükümetteki tanıdıklarını kullanarak kolayca sıyrılabilmesi Duranâ gibi ağalara cesaret vermektedir. Yasaların işleyişindeki bozukluk ve hükümetin duyarsızlığı bu olay üzerinden yapıta yansıtılmıştır.

“Yasaya kalsa, biz ormandan bir tek dal kesemeyiz. Hükümet göz yumuyor. Yılda üç beş tanesini tutup mahkemeye veriyor. Tam ceza giyeceklerine yakın bir af çıkarıp, kurtarıyor!...” **(Baykurt, 19)**

Kızını okula yollamama konusunda Öğretmen’le konuşmaya gidip Asiye’nin hasta olduğu ve yaşlılarından geri kaldığı bahanelerini uyduran Duranâ’nın, sonuç alamayınca Öğretmen’e rüşvet olarak ceviz vermesi, köylülere açacağı davayı kazanmayı garantilemek için rüşvet vermeyi düşünmesi kırsal kesimdeki köy ağalarının parayı isteklerini yaptırtmak için bir araç olarak kullanmaya alıştıklarını göstermektedir.

“Ben bilirim onları! Yüz bannot verdim mi, bağlarım onu iyice! Derim ki: ‘Arkadaş, köylülerden bir şey matlup etme! İşte para! İstersen daha vereyim? Davayı iyi gütl!...’ Tamam! El altından yüz lira da onların tuttuğuna kıstırdım mı, isterse davayı Londra’da kaldırsınlar!... Sökmez!” **(Baykurt, 84)**

Sömürü düzeninin Ortaköy'deki temsilcileri Beyler ve Beylerin halkı ezmesine göz yuman hükümettir. Toprak zengini olan Beyler, tarla, tapan, yevmiyeyle köylüyü üç kuruşa çalıştırıp emeğini sömüren kişilerdir. Yapıtta Kuru Hasan'ın Öğretmen'e anlattıklarına göre halkın tek çare olarak gidip ödeyemeyecekleri borçlar aldıkları Kara Bey, halktan karşılığında toprak alıp kendini zenginleştirmiş, onca toprağı kendi emekleriyle kazandığını iddia etmiştir. Daha sonra topraklarını Ortaköy'e kadar genişletmek isteyip Ortaköy'de arkadaşı olan bir ağa aracılığıyla Ortaköy halkının toprağını kendi üstüne geçirmiş, bu toprak da daha sonra oğullarına kalmıştır. Gitgide yoksullaşan halk ise çaresiz kalıp karın tokluğuna çalışmaya devam etmiş, başlarına bela gelmemesi için Beylerin sömürsü altında yaşamaya devam etmişlerdir.

“Demişler Kara Bey'in döllerine: ‘Siz bilirsiniz; biz ettik, siz etmeyin! Siz bizim kusurumuza bakmayın!’ ‘Peki!’ Beyler güya merhamet etmiş: Ortak tarla vermişler. Bizim Ortaköy, enayiliği yüzünden kendi tarasını ortak eçip biçmeye başlamış. Beyler, yerinden kıpırdamadan, yorulup ırılmadan, köylünün kazandığından çok çok kazanmış.” (Baykurt, 228)

Fakir Baykurt, halkın yoksulluğunun ve cahilliğinin direnişe karşı önlerindeki büyük engeller olduğunu vurgulamak için Ortaköy halkının Beyler karşısındaki bu aciz tavrını kullanmıştır.

Kırsal kesimde varıl Beyler, yoksul köylüyü şartların uygunluğuna bakmadan çalıştırarak, onların sayesinde para kazanmış, cahil halkı yersiz tehditlerle kandırarak onları sömürmeye devam etmişlerdir. Yapıtta bu gerçeklik yaşanan maden faciası üzerinden ele alınmıştır. Maden ocağında çalışan işçilerin ocağın göçeceğini, ocağa girmek istemediklerini söylemeleri karşılığında, Beyler, işçiyi grev yapmanın on beş yıl hapis cezasından başladığını söyleyerek kandırmışlar, işçiyi çalışmaya mecbur bırakmışlardır. İşçilerin o ocakta ölmesine rağmen yine de

önlem alınmaması, hem Beylere hem de hükümete yapılan bir eleştiridir. Bu olayla, halkın eğitilmesinin hayati önem taşıdığı vurgulanmıştır. Yapıtta Öğretmen'in madende ölen işçilere karşı duyduğu acı iç monolog anlatım tekniği kullanılarak yansıtılmıştır.

“Nasıl bir hüznün kaplamış memleketin üstünü! Çıkarlarına uygun yasaklarla insanların elini kolunu nasıl bağlamışlar!...” (Baykurt, 260)

Beyler'in halkı ekonomik olarak sömürmesinin yanı sıra sosyal yaşamda da tanıdıklarına torpil yaptırdıkları, adam kayırarak işlerini halletmeye çalıştıkları görülmektedir. Yunus Bey'in Sağlık Merkezi'ne alınacak bir odacı için Doktor İsmet'e “ *‘Bize danışmadan adam alma; kayırılacak dostlarımız var!’* ” (Baykurt, 254) demesi, Beylerin açıkça adam kayırdıklarını, halkın hakkını yiyerek kendi adamlarını işe sokmaya çalıştıklarını göstermektedir. Duranâ'nın Yunus Bey hakkında “*Kaymakamı, tapucusu, dahi şube reyizi, dahi vali... hepiciği avcunun içinde! Yani mesela, hepsine komut veriyor. Diyor ki, şu iş olacak; tamam, o iş oluyor!*” (Baykurt 148) demesinden, Beylerin çevrelerinin ne kadar geniş olduğu ve herkese söz geçirebildikleri anlaşılmaktadır.

Yapıtta sözü edilen Beylerin zihniyeti ise Milli Eğitim Memuru olan Osman Bey üzerinden anlatılmıştır. Osman Bey, kendi çıkarı ve toplumda kargaşa çıkmaması için, halkın ayaklanmasına, var olan düzenin bozulmasına engel olan Beyleri simgelemektedir. Öğretmen'e halkı kışkırttığı için kızması, yapması gerekenin her iki tarafı da idare etmek olduğunu, başarılı olmanın yolunun “her sakala göre tarak vurmak” olduğunu söylemesi, Öğretmen'in “*Ne biçim konuşuyor bu adam? Türkiye'de ulusal uyanışı biz bunlarla mı başaracağız?*” (Baykurt, 184) diye düşünmesine sebep olmuştur. Fakir Baykurt, Osman Bey'in bu zihniyetine yer vererek

Atatürk'ün yaratmak istediği aydın toplumun önündeki sığ zihniyeti vurgulamaktadır. Milli Eğitim Memuru olarak Öğretmen'e "*Dağdaki çobanı, köydeki Kezban'ı... okutamazsın arkadaş! Okutmak istersen başın belaya girer! (...) Baktın ki Duranâ kızını okuldan kaçırmış. Senin zamanında mı kaçırmış? Yook! Öyleyse bırak yakasını! Sana ait olmayan belaya ne karışyorsun?*" (Baykurt, 184) demesi ironik olmakla beraber, Beylerin sadece buldukları mevkiyi korumayı önemsediklerini, devlet çalışanlarının ne kadar bilinçsiz kişiler arasında seçildiklerini göstermektedir.

Damalı'da ve Ortaköy'de halkın daha çok ekonomik ve politik açıdan sömürülmesinden bahsedilirken, Yaşarköy'de dini sömürü ele alınmıştır. Öğretmen Yaşarköy'e ilk gittiğinde yüzü delik deşik, suskun, bitkin köylülerle karşılaşmıştır. Bu bitkinliğin altında yatan nedenin köye belli zamanlarda gelip yüzlerini paramparça eden kuşlar olduğunu öğrenir. Yapıtta Yaşarköy köylüsüne işkence eden bu kuşlar, hükümeti simgelemektedir. Kuşlar ilk olarak yapıtın en başında Damalı Köyü'nde Ali Gede'nin karşısına çıkmaktadır. "*Her ne cins kuşsa? İki üç yıla bir görürüm bu bokları! Böyle yüksekten uçar giderler. Hayır mıdır, şer midir yoksa şerbela mıdır, seçemem! Allah'a hamdolsun; hep böyle yüksekten geçerler!...*" (Baykurt, 2) Yapıtın ilerleyen bölümlerinde Altıparmak Ali, Öğretmen'e kuşları göstererek "*Ben bu soykarları iki üç yıla bir görürüm, Hocaa! Böyle yüksekten yüksekten geçip giderler. Kâh bu yana, kâh şu yana. Ama uğur mudur, şer midir yoksam şerbela mıdır, bilemem! (...) Hep yukardan giderler, Hoca'm, bize gölgelerini dökerek...*" (Baykurt, 175) demiştir.

Yapıtta leit motive anlatım tekniği kullanılarak ele alınan kuşların hep yukarıdan gitmesi, hükümetin alt kesime, yani yoksul köylüye karşı vurdumduymaz olduğunu, hep ağalar ve

“Beyler” gibi üst kesimdeki zengin insanlarla iş birliği yaparak yoksul halkın ihtiyaçlarını göz ardı ettiklerini göstermektedir. Kuşların köylüye gölgelerini dökmeleri, köylünün aydınlanmasına izin vermeyen, idealist, aydın bir halk istemeyen hükümetin köylüye yaklaşımını göstermektedir.

Köyün imamı, halka, kuşlara direnirlerse ahirette daha büyük felaketlerle karşılaşacakları, Tanrı'nın yolladığı kuşlara karşı koymanın Tanrı'ya karşı gelmek olduğu algısını yerleştirerek halkın beynini yıkamıştır. Köylü, kuşlar yüzünden kıvrınarak yaşamasına rağmen bu gerçeği görememekte, öteki hayatı düşünmekten, dünyadaki yaşama sevincinin kaybolduğunu fark etmemektedir. Yaşarköy adında bir köyün böyle ölü köylülerinin olması ironik olmakla beraber, halkın en çok dini baskılar yüzünden ıstırap çektiğine dikkat çekmek için kullanılmıştır.

İnsanın en zayıf, sömürülmesi en kolay yanı duyguları ve inançları gibi manevi değerleridir. Yaşarköy'ün imamı, cahil halkın dini inancını sömürerek hayata at gözlükleriyle bakmalarına, düşünmeden, üretmeden, dinin kafesinde tutsak olarak yaşamalarına neden olmuştur. Yaşarköy'de sözü edilen tutsak halkın temsilcilerinden olan Memiş'in Öğretmen'le sohbet ederken *“Şümdü sen bana ne desen faydasuz! Benüm kafama laf gürmez. Sen bunları bizim ümama anlat. Başka akuldane komşular var; onlara anlat. Ünanurlarsa, ben de ünanurum. Onlar ünanmadan nüçün ünanayum?”* (Baykurt, 320) demesi, bireylerin toplumda çoğunluğa göre hareket ettiklerini, imam ne diyorsa koşulsuz kabul ettiklerini vurgulamaktadır. Fakir Baykurt yapıtında özgünlükten uzak ve kendine güveni yitik halkın gerçekliğini yansıtmak için, yapıtta en çok görülen anlatım tekniği olan “diyalog” a başvurmuştur.

2.3 Halkın Direnişii

İsyancılar ve başkaldırcılar, haksızlığa uğramış, ezilmiş bireylerin demokrasiden yoksun sisteme tepki verme yollarıdır. Onuncu Köy adlı yapıtta, yıllardır üst kesim tarafından sömürülen Anadolu halkının gücü ve kararlılığı, Duranâ, Beyler ve İmam figürlerine karşı direnişie geçen köylüleri üzerinden anlatılmıştır.

Yıllardır Duranâ'nın elinde olan Nohut Deresi'nin önce halkın birliktiğiyle bozulması, sonra da Duranâ'nın elinden tamamen alınması yapıttaki başarıya ulaşmış en büyük başkaldırcılardan biridir. Duranâ'nın Öğretmen'i dövdürmesinden sonra köydeki kadınların Duranâ'yı hep beraber dövmeleri, toplumda erkeğin gücünün yanında pasifleştirilmiş kadının haklarını aramaya başladıklarının bir göstergesidir. Duranâ'nın herkesi rüşvet vererek parmağında oynatmasına rağmen Pire Kızı'na gelince başarısız olması, toplumdaki dürüst, yürekli kadınların yolsuzluğa karşı dimdik durabildiklerini göstermek için kullanılmıştır.

Ortaköy'de halkın kendi hakkı olan toprakları sonunda hep beraber ekip biçip Beylerle paylaşmamaları, ekonomik sömürüye karşı bir direniştir. Eskiden Beylerin tehditlerine boyun eğen halkın en sonunda “*Sizi yediden yetmişe karakola döktürürüz! (...) Yatırıp sabaha kadar dövdürürüz!*” (Baykurt, 272) tehditlerini kulak arkası etmeleri, içlerindeki cesur bireylerin ortaya çıktığını, artık yapılan haksızlıklara göz yummadıklarını göstermektedir.

Yaşarköy'de ise yıllarca kendini bilerek kuşlara teslim eden halkın yapıt sonunda korkularını yenip hep birlikte kuşları paramparça etmeleri, onlar için yeni, aydınlık bir dönemin

başladığının, bundan sonra inançlarını sömüren İmam'ın ve kuşların temsil ettiği hükümetin kölesi olmayacaklarının göstergesidir.

“ Şu anda göstereceğimiz cesaretle, yüzlerce yıllık korku duvarlarını yıkacağız. Hele bunu bir başaralım, daha neler yapacağız! Her şeyi yeni baştan kuracağız. Zorları kolay, yokları var edeceğiz.” (Baykurt,334)

Fakir Baykurt, halkın üç köyde de haksızlıklara hep beraber başkaldırmaları üzerinden Anadolu halkının birlik ve beraberlik içinde isterlerse başaramayacakları hiçbir şey olmadığını vurgulamaktadır.

“Başarmanın ilk şartı, yürek! Sonra birbirinize sıkı sıkı tutunun. İkinci şartı, birlik! Tamam mı kardeşler?” (Baykurt, 333)

3. ÖĞRETMEN'İN İDEOLOJİSİ VE MİSYONU

Yapıtın odak figürü Öğretmen, ezilen köylüyü, onları yöneten ve sömüren kesime karşı cesaretlendiren ve halka sözü edilen direnişlerde yol gösterici olan bir rol model kimliğindedir. Fakir Baykurt, aydınların misyonunu ve halkın uyanışı için gösterdikleri önemi Öğretmen figürü üzerinden yapıta yansıtmıştır.

İdealist ve kararlı bir figür olan Öğretmen'in en büyük hayali aydınlanmış, eğitilmiş, yıllardır altında ezildikleri baskıdan kurtulmuş, çağdaş bir halk görebilmektir.

“Dünyaya doymadan, güzel evler, temiz sular, temiz analar, bakımlı çocuklar, çocukları uysallaştırmayan okullar görmeden ölürüm diye korkuyorum!” (Baykurt, 289)

Öğretmen gittiği her köyde yaptığı fedakârlıklarla iz bırakmış, halkın yaşam biçiminde köklü değişikliklerin önünü açmıştır. Topraklarını ele geçiren Beylerden çekinen Ortaköy halkına “ *‘Ama siz isterseniz topraklar gene sizin olur... Siz isterseniz her şey olur...’* ” (Baykurt, 230) diyerek topraklarını geri kazanma mücadelelerindeki en büyük umut kaynağı olmuştur. Damalı Köyü’ndeki halkı Duranâ’ya karşı ayaklandırmış, Nohut Deresi’ni Durâna’nın elinden geri almaları için yüreklendirmiş, uyuyan halkı harekete geçirmiştir.

“Ulan Hoca, sen gittin, millet bir hoş oldu! Diyorum, Ağrı Dağı’nın başındaki horoz öttü. Uyuz uyuz düşünmeler, kaşınmalar yok artık! İş arıyor bu adamlar. Bulamazlarsa birbirine sarıyor.” (Baykurt, 253)

Bir zamanlar yaktığı orman yüzünden çektiği vicdan azabı dinmeyen Topal Pehlivan’a kararlı bir şekilde “ *‘Ulupınar Suyu’nu bir arıkla Uzun Saylar’a çıkartıyoruz, anladın mı? Sonra tarlalara ağaç dikiyoruz. Dikine dikine değil, enine enine salımlar yapıyoruz. (...) Muhtarlık zamanında yaktığın ormanı yeniden kuruyoruz...’* ” (Baykurt, 74) demesinden, Öğretmen’in halkın en çaresiz anlarında onlara parlak fikirleriyle destek olduğu anlaşılmaktadır. Fakir Baykurt, bir aydınının hem azimli hem de bilgili bir yol gösterici olması gerektiğini yapıta bu alıntı üzerinden yansıtmıştır. Halkın el birliğiyle arığı kazmayı başarmaları pasif halkın Öğretmen sayesinde üretmeye başladığını vurgulamaktadır.

Promete efsanesi, Öğretmen’in idealist kişiliğini ve yönetime karşı boyun eğmeyen tutumunu vurgulamak için kullanılan bir simgedir. Halkı aydınlatmak için tanrılardan ışık çalan Promete, cezalandırılarak bir kuş tarafından gaganmaya mahkum edilmiştir. Acı çekmesine rağmen inandığı, doğru olduğunu düşündüğü şey uğruna hiçbir zaman pes etmemesi, Zeus’tan özür dilememesi; Öğretmen’in işinden edilip köyden sürülmesine rağmen her durumda halkın yanında

olmaya devam etmesiyle örtüşmektedir. Topal Pehlivan'ın Promete için "*Tam erkeğimiş! Tükürdüğünü yalamıyor! Zalime boyun eğmiyor! İnsanların umuduna kement vurmuyor!... Böyle adamı severim... Aferim!...*" (Baykurt, 162) demesi, halkın Öğretmen hakkındaki genel düşünceleri ile bağdaşmaktadır. Halk, Öğretmen'in azmini ve onlar için yaptıklarını her zaman takdir etmiştir.

" 'Ne gayretli adamdı! Neler düşünüyordu! Her işimizi görüyordu. Yazıya çiziye erinmiyordu...' 'Köy için bir direkti canım!...' " (Baykurt, 124)

Öğretmen Damalı'dan ayrıldıktan sonra mesleğini bırakıp Ortaköy'de demircilik yapmaya başlamıştır. Halkı aydınlatabilmek için "Öğretmen" olmanın şart olmadığını düşünmekte, Ortaköy'de de halkı Beylere karşı cesaretlendirmektedir. Yapıttaki "öğretmen" ve "demirci" mesleklerinin birçok noktada kesiştiği dikkat çekmektedir. İkisi de ancak kuvvetli insanların hakkından gelebileceği işlerdir; demir işlemek fiziksel kuvvet gerektirirken, öğretmenlik zihinsel kuvvet gerektirir. Bir insanın yaşam mentalitesini değiştirmek, ona doğru yolu göstermek ne kadar zor ise, demiri işlemek, ona şekil vermek de o kadar zordur. Odak figürün öğretmen olarak bir çocuğu küçük yaştan eğitip düşünce yapısının temellerini atması, demirci olarak demiri ham hâliyle aldıktan sonra ona şekil verip ortaya işe yarar bir ürün koymasına benzemektedir. Fakir Baykurt, yapıttaki "kurtarıcı" odak figürü bu düşünsel yoldan yararlanarak şekillendirmiştir.

4. SONUÇ

Fakir Baykurt'un, Onuncu Köy adlı yapıtında dönemin Anadolu halkının, hayat şartlarını ve haklarını sorgulamaması, eğitime duyarsız, cehalet içinde yaşayan, geleneklerin boyunduruğuna hapsolmuş bir kesim oluşu eleştirilmektedir. Bu toplum düzeninde yıllardır süregelen varsıl

kesimin yoksul kesimi sömürsünün ancak toplumun aydın bireyleri tarafından düzeltilebileceği ana fikri Öğretmen figürünün köy halkları üzerindeki etkisiyle vurgulanmaktadır.

Bu uzun tez çalışmasının ilk bölümünde Anadolu halkının yaşam biçimi incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda yoksulluğun ve eğitimsizliğin, halkı sınıflı düzen karşısında kanaatkâr bir yaşam sürmeye ittiği görülmüştür. Duranâ, Beyler ve İmam figürleri üzerinden halkı sömüren kesim ve hükümet, halkı üretken ve idealist olmaktan alıkoydukları için eleştirilmiştir.

İkinci bölümde Öğretmen figürünün hedefleri gösterilmiş ve Öğretmen'in halk üzerinde yarattığı güven duygusu sayesinde halkın feodal düzene başkaldırması karşısındaki en büyük yol gösterici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapıtta Köy Enstitülerinin, yetiştirdiği aydın bireyler açısından önemini vurgulamak için Öğretmen figürünün halk üzerinde yarattığı somut değişiklik anlatılmıştır.

Fakir Baykurt, yapıtta Anadolu halkının dayatmacı varsıl kesim karşısında mücadelesi gerçekliğini ele alırken kurguladığı, her biri toplumun farklı bir kesmini temsil eden figürleri kullanmış, düşüncelerini iç monolog, leit motive ve diyalog anlatım teknikleriyle desteklemiştir. Tezde nedensellik bağlamında incelenen toplumsal koşullar başka bir tez çalışmasına konu olabilir.

KAYNAKÇA

Baykurt, Fakir. Onuncu Köy. 4. Baskı, İstanbul. Literatür Yayınları, Mart 2013.

<http://kayayazgan.blogspot.com.tr/2012/11/onuncu-koy-fakir-baykurt.html>